

УДК 371.134

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ДО НАВЧАЛЬНО-
ЗАЛІКОВОЇ ПРАКТИКИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

Дятленко Т.І.

*Глухівський національний педагогічний університет
ім. Олександра Довженка*

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ДО НАВЧАЛЬНО-ЗАЛІКОВОЇ
ПРАКТИКИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

Дятленко Т.І.

У статті розглядається компетентісний підхід підготовки студентів філологічного факультету до виконання завдань навчально-залікової педагогічної практики в основній школі, визначаються види діяльності викладача-методиста і студентів на практичних, лабораторних заняттях та під час самостійної й індивідуальної підготовки.

Ключові слова: компетенції, компетентісний підхід, види діяльності.

**КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ
ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА К УЧЕБНО-ЗАЧЕТНОЙ
ПРАКТИКЕ В ОСНОВНОЙ ШКОЛЕ**

Дятленко Т.И.

В статье рассматривается компетентностный подход подготовки студентов филологического факультета к выполнению заданий учебной педагогической практики в основной школе, определяются виды деятельности преподавателя-методиста и студентов на практических, лабораторных занятиях и во время самостоятельной и индивидуальной подготовки.

Ключевые слова: компетенции, компетентностный подход, виды деятельности.

THE COMPETENCE APPROACH OF THE STUDENTS' OF PHILOLOGICAL FACULTY PREPARATION FOR STUDY- EXAMINATION PRACTICE IN THE SCHOOL

Diatlenko, T.I.

The article deals with competence approach of the students' of the philological faculty preparation for performing study-examination tasks of pedagogical practice in the school; kinds of the activities for practical, laboratory and the self preparational and individual training are determined.

Keywords: competence, competence approach, kinds of activities.

Проблема формування гуманістичного світогляду, ключових компетентностей учнівської молоді зумовлює посилення *компетентного підходу* до професійної парадигми вчителів-словесників. Модернізоване сьогодення надає пріоритетності вчителям, які здатні набути у вищому навчальному закладі ґрунтовні знання і вміння їх реалізувати в практичній діяльності.

Сучасні навчальні заклади потребують фахівців, які добре знають наукові основи, історію і методологію, тенденції в розвитку україністики, усвідомлюють актуальні проблеми викладання української мови і літератури в сучасних загальноосвітніх закладах у контексті духовних цінностей суспільства, володіють новими технологіями навчання, методами формування навичок самостійної роботи, розвитку інтересу і мотивації до навчання, творчих здібностей, логічного мислення учнів, створюють атмосферу продуктивно-пізнавального співробітництва; уміло проектують і проводять уроки та виховні заняття, у т.ч. з елементами сучасних інформаційних технологій, різні за рівнями підготовки і психолого-педагогічних особливостей учнів, володіють методикою проведення науково-педагогічного дослідження, використовують методи об'єктивної діагностики знань учнів. Окреслені професійні й особистісні риси вказують на вчителя-словесника як на професійно компетентного фахівця.

Нові завдання, поставлені перед сучасною школою, вимагають перегляду й практичної підготовки майбутнього вчителя-словесника.

Мета публікації – розкрити шляхи реалізації компетентнісного підходу підготовки студента-філолога до виконання завдань навчально-заликової практики в основній школі.

Аналіз літератури з окресленої проблеми дає можливість зробити висновок, що поняття «компетентність» у науковій літературі остаточно не визначене й у більшості випадків уживається інтуїтивно. На сьогодні відсутнє однозначне визначення поняття, структури й видів компетенцій (Дж. Равен, В. Бондар, В. Маслов, І. Підласий, В. Краєвський, А. Хуторський та ін.)

У вітчизняній педагогічній літературі паралельно існують поняття «компетенція» і «компетентність». Тлумачний словник подає вельми схожі трактування цих понять: Компетенція – 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи. Компетентність – властивість від компетентний. Компетентний – 1) який має достатні знання в будь-якій галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований; 2) який має певні повноваження, повноправний, повновладний [1].

Виходячи з того, що компетентність є складним утворенням, більшість дослідників виокремлюють у цьому педагогічному явищі певні напрями чи групи (С. Бондар, А. Хуторський, С. Шишов, О. Овчарук, І. Радигіна та ін.).

Готуючи студентів до виконання завдань педагогічної практики в загальноосвітніх школах та школах нового типу й застосовуючи компетентнісний підхід, керуємося таким алгоритмом: по-перше, знання, але не просто інформація, а швидко змінювана, динамічна, різноманітна, яку треба вміти знайти, відсіяти від непотрібної, перевести в досвід власної діяльності; по-друге, уміння використовувати ці знання в конкретній ситуації, розуміння, якими шляхами здобути знання, який для цього обрати метод; по-третє, адекватне оцінювання себе, світу, свого місця в колективі чи суспільстві, конкретного знання, необхідності чи зайвості його для своєї діяльності, а також методу його здобування чи використання. Це можна представити так:

компетентність = мобільність знань + гнучкість методу + критичність мислення.

Безсумнівно, людина, яка уособлює в собі такі якості, буде вельми компетентним спеціалістом. Але механізм досягнення такого результату залишається поки що мало розробленим і видається доволі складним.

У практичній роботі зі студентами керуємося українськими офіційними освітянськими документами [2], у яких серед основних груп компетентностей названі: соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку й самоосвіти, продуктивної творчої праці.

Доцільно відзначити головну особливість компетентності як педагогічного явища, а саме: компетентність – це не специфічні предметні знання, уміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленеві дії чи логічні операції, а конкретні, життєві, необхідні кожній людині будь-якої професії та віку. Формуються вони протягом усього життя індивіда. Активну участь у цьому бере родина, дошкільні заклади освіти (мотиваційна компетентність), школа та вищі навчальні заклади створюють умови для набуття знань та вмінь, стимулюють саморозвиток (функціональна компетентність), засоби масової інформації, громадські, спортивні, культурні організації, волонтерство, благодійні акції (соціальна компетентність).

Формування компетентностей студентів зумовлене реалізацією не тільки відповідного оновленого змісту освіти, але й адекватних методів і технологій навчання, які в сучасному освітньому просторі дедалі активніше знаходять підтримку й поширеність у роботі як учителів-словесників, так і викладачів ВНЗ. Вважаємо, що під час педагогічних практик та на етапі їх підготовки студентів застосування окремого методу навчання чи навіть реалізація певної технології охопити формування всіх груп компетентностей як загальної здатності особистості чи як інтегрованого результату навчання навряд чи можливо. Безсумнівно залишається той факт, що різні групи компетентностей, як і креативні якості індивіда формуються лише в різних видах діяльності. Спробуємо показати, які види діяльності виконують викладач-методист і студент, формуючи окреслені компетентності.

Соціальна компетентність – простежується у вміннях робити вибір, приймати правильне рішення, брати відповідальність, безконфліктно співіснувати в соціумі.

Діяльність викладачів. Пропонуємо завдання різного рівня і характеру, варіативні індивідуальні і самостійні роботи, перелік тем для творчих робіт і доповідей, список основної і додаткової літератури, варіанти завдань для поточного контролю, різні форми модульних контрольних робіт (різнорівневі тести, виконання науково-дослідних проєктів, аналіз педагогічного досвіду, розробки системи уроків із застосуванням різних методик чи технологій, розробки різних вправ та завдань для контролю знань тощо). Організовує групову роботу, передбачає створення груп змінного складу за принципом обери тему чи обери команду, яка оптимально здатна виконати завдання, залучає до рольових ігор. Створює проблемні ситуації. Заохочує до самооцінки та взаємооцінки, забезпечує вільний вибір рецензента тощо.

Діяльність студентів. Самостійно вибирає завдання різного рівня й характеру, обирає шляхи вирішення індивідуального чи самостійного завдання. Користується різними джерелами інформації, демонструє уміння працювати з літературою. Працює в малих групах, парах, ротацийних трійках. Дає самооцінку результатам своєї роботи, визначає мету і прикладний характер роботи. Ставить особисто значущі цілі. Планує етапи самоосвіти і самопідготовки. Обирає сам рецензента, виступає в ролі рецензента. Виконує різні ролі в ситуативних рольових іграх.

Полікультурна компетентність – оволодіння досягненнями культури, розуміння інших людей, їх індивідуальності, їх відмінності за національними, культурними, релігійними та іншими ознаками

Діяльність викладачів. Залучає до вивчення культури як матеріальної, так і духовної. Виховує на прикладі видатних учених, учителів-практиків, видатних людей. Широко залучає міжмистецькі і міжпредметні зв'язки під час лекційних, практичних, індивідуальних занять. Доводить значущість навчальної дисципліни для професійного становлення й самовдосконалення, мотивує роль дисципліни в житті людини. Сам є зразком для наслідування, не соромиться пропагувати власний педагогічний досвід, активно знайомить з педагогічними знахідками колег.

Діяльність студентів. Залучає до своєї доповіді, виступу інформацію полікультурного характеру. Розробляє інтегровані уроки, вводить елементи міжмистецького і міжпредметного характеру. Добирає

наочність, музичний супровід, відеоматеріали. Бере участь в обговоренні проблем, займає і змінює позицію. Є учасником позааудиторної виховної роботи (студій, дискусійних клубів) тощо. Вивчає педагогічний досвід, аналізує щодо актуальності, ефективності методики, запропоновані вчителями-словесниками під час атестацій, учасниками конкурсів, статті у фахових виданнях.

Комунікативна компетентність – проявляється у вміннях спілкуватися усно, писемно, рідною чи іноземною мовою з людьми різних вікових і соціальних груп.

Діяльність викладачів. Використовує діалогічні методи: обговорення проблеми в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, навчаючи – учусь, ажурна пилка, аналіз ситуації, вирішення проблем, дерево рішень. Організовує дискусії, дебати. Спонукає висловлювати свою думку, аргументувати її. Навчає правильно ставити запитання репродуктивного і евристичного характеру, створювати проблемні та дискусійні ситуації. Слідкує за культурою мовлення студентів і сам є взірцем цього. Пропонує виконати письмові роботи у формі виступу, есе, статті, звітів про експедицію, творчих робіт різних типів мовлення і за стильовою приналежністю. Проводить нестандартні практичні заняття, що розвивають комунікативні вміння – подорожі, суди, конференції, диспути, зустрічі з людьми науки. Практикує захист студентами творчих робіт, проектів. Використовує інтерактивні методи навчання та прийоми педагогічної техніки комунікативної спрямованості – мозковий штурм, мікрофон, метод ПРЕС, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати, займи позицію, зміни позицію, неперервна шкала думок тощо. Залучає до ситуативного моделювання - симуляції або імітаційні ігри, розігрування ситуацій за ролями, ділові ігри.

Діяльність студентів. Висловлює свою думку в усній і писемній формі, уміє її аргументувати, використовує при цьому різні засоби і джерела. Готує доповіді і виступи, бере активну участь в дискусійних ситуаціях, розв'язує проблемні завдання. Захищає реферати, проекти. Пише тези, тематичні виписки, складає різні види планів, конспектує. Правильно ставить запитання різного характеру, вичерпно і правильно відповідає на запитання одногрупників чи учасників дискусій.

Уміє визначити свої помилки й накреслює шляхи їх усунення, уникає категоричності під час обговорення проблеми, уміє змінити позицію щодо окресленої ситуації спілкування. Знає правила спілкування і неухильно їх дотримується. Демонструє багатий лексичний запас. Уміє будувати різні синтаксичні одиниці. Дотримується під час оформлення висловлювання стилістичної грамотності. Пробує свої можливості в різних ролях, систематично працює над собою, розвиває ініціативність і вміння імпровізувати. Аналізує відеоуроки, пропонує свої прийоми і засоби ефективного засвоєння знань чи формування вмінь в учнів. Розвиває критичне мислення. Адекватно ставиться до критики. Уміє адаптуватися в мовному середовищі.

Інформаційна компетентність – здатність добувати, опрацьовувати, використовувати інформацію з різних джерел.

Діяльність викладачів. Пропонує завдання, для виконання яких необхідно звертатися до альтернативних джерел інформації: додаткової літератури, комп'ютерних баз даних, Інтернету тощо. Заохочує студентів до використання додаткової інформації. Консультує з питань тематики курсових, дипломних, творчих робіт, проектів. Навчає студентів усвідомлено згортати інформацію за обсягом, складати плани, тези, конспекти, робити тематичні виписки. Стимулює критичне оцінювання інформації. Стимулює залучення власного досвіду, самостійності.

Діяльність студентів. Добуває інформацію з різних джерел – навчальної, методичної, довідникової, енциклопедичної, науково-популярної, художньої літератури, словників різних видів, фахової періодики, збірників наукових праць, монографій, недрукованих засобів масової інформації, комп'ютерних баз даних, Інтернету. Виділяє потрібне з маси інформації. Добирає необхідну інформацію за певними критеріями. Уміє посилатися на різні джерела, поєднує інформацію з різних джерел. Опитує оточуючих, уміє записати інтерв'ю. Обробляє документи і класифікує їх за певними методиками. Аналізує і критично оцінює інформацію. Уміє переробити певну інформацію для отримання кінцевого результату діяльності. Залучає власний досвід.

Компетентність саморозвитку і самоосвіти – готовність і потреба навчатися протягом життя.

Діяльність викладачів. Стимулює самоосвітню діяльність студентів: переплата й опрацювання фахової літератури, збирання власної бібліотеки, накопичення інформації на електронних, цифрових носіях, створення електронних бібліотек тощо. Стимулює укладання «Педагогічної скарбнички». Керує самостійною і самоосвітньою роботою. Відстежує динаміку розвитку студентів. Допомогає створити та здійснити програму самоосвіти та самореалізації студентів, організовує тренінги і залучає студентів. Проводить майстер-класи, залучає до цього творчих освітян свого регіону. Організовує і проводить семінари, практикуми із залученням учителів з достатнім досвідом і професійним рівнем, авторів власних методик і технологій, учасників і переможців конкурсів. Знайомить із життєвим і творчим шляхом відомих учених, вчителів-словесників, які досягли значних результатів у роботі, новаторів.

Діяльність студентів. Узагальнює власні знання, організовує власні прийоми навчання і розвитку, самоосвітню діяльність. Розвиває внутрішню мотивацію саморозвитку і прагнення постійно удосконалюватися (академічна мобільність). Збагачує різними засобами власний педагогічний досвід. Підтримує пізнавальний інтерес, розвиває в собі потребу в нових знаннях, потребу експериментувати, шукати нове, адаптувати нове до певних умов і обставин. Визначає перспективи діяльності, співвідносить теоретичні знання з практикою. Створює програму самоосвіти і активно реалізує її. Демонструє достатню сформованість професійних умінь і навичок. Має стійкі пізнавальні інтереси і мотивацію. Бере участь у практичних семінарах, майстер-класах. Уміє самостійно здобувати знання, не боїться задавати питання, усуває прогалини в знаннях тощо. Уміє працювати в різних галузях знань з інформаційним потоком, який зростає і постійно оновлюється.

Компетентність продуктивної творчої діяльності – готовність і потреба у творчості.

Діяльність викладачів. Стимулює творчість студентів, організовує і проводить креативні тренінги. Використовує інтерактивні методики навчання. Проводить нестандартні форми навчання. Організовує дослідницьку роботу студентів, участь у наукових конференціях, семінарах різних рівнів. Організовує регіональні експерименти, співпрацю з

учителями шкіл нових типів чи які працюють за власними методиками. Організовує круглі столи з участю вчителів-словесників, виставки педагогічної творчості студентів з подальшим обговоренням та апробацією в школах. Педагогічні відкриття студентів виносить на суд освітянської громади через публікації у фахових друкованих та інтернет-виданнях. Створює разом із студентами відеоуроки, відеопроекти, різні додаткові форми навчання і виховання учнів загальноосвітніх шкіл. Керує розробкою дидактичних матеріалів і пропонує їх апробувати в школі.

Діяльність студентів. Уміє бачити проблеми, шукає шляхи їх подолання, генерує ідеї, сплановує й організовує свою діяльність. Бере участь у науковій роботі, пробує себе в різних ролях. Активно долучається до експедицій, екскурсій, культурно-масової роботи. Уміє діяти в нестандартних ситуаціях. Активізує свої творчі здібності. Реалізує творчий потенціал через виконання різних завдань, створює проекти, апробує їх під час практики, виносить свої педагогічні напрацювання на суд освітянської громади. Формує уміння працювати в команді, приймати колективне рішення. Бере на себе відповідальність та приймає рішення в нестандартних ситуаціях.

Адаптація студента в сучасному педагогічному просторі здійснюється, по-перше, через продуманий відбір навчальних закладів різних типів і вчителів, які мають високий професійний рівень, по-друге, через ієрархічно організовану сукупність технологічних засобів, детермінованих загальною концепцією педагогічної практики, через включення різних форм і видів діяльності майбутнього вчителя, спрямованих на створення оптимальних умов для професійного самоутвердження і самовираження, які, насамкінець, готують до самостійної професійної діяльності в школі ХХІ століття, по-третє, неперервність як важливий принцип організації і проведення практичної підготовки студентів-філологів дозволяє їм без особливих внутрішніх бар'єрів почати трудовий шлях у постійно змінюваних умовах діяльності сучасної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – С. 445.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Директор школи. – 2000. – № 39-40. – 126 с.